

Õiguskantsler

Maret Maripuu
peadirektor
Sotsiaalkindlustusamet
info@sotsiaalkindlustusamet.ee

Teie nr

Meie 12.04.2024 nr 7-4/240214/2402178

Priit Pirsko
Riigiarhivaar
Rahvusarhiiv
rahvusarhiiv@ra.ee

Lapsendatu juurdepääs oma päritoluandmetele

Lugupeetud peadirektor
Lugupeetud riigiarhivaar

Õiguskantsleri poole pöördus täisealine lapsendatu murega, et Rahvusarhiiv ei väljasta talle esmast sünniakti ilma tema bioloogilise ema teiste laste nõusolekuta, kuna toimik sisaldab eraelulisi isikuandmeid ning lapsendamissaladuse asjaolusid. Avaldaja märkis, et tema vanemad ja lapsendajad on surnud, ning leidis, et tema sünniakti väljastamist ei saa seada sõltuvusse bioloogilise vanema teistest lastest, kes on sündinud temast kümme aastat hiljem.

Kuna avaldaja mure lahendamiseks oli vaja probleemi laiemalt uurida, küsisime lapsendatu päritoluandmetega tutvumise kohta selgitusi Sotsiaalkindlustusametilt ja esmase sünniakti väljastamise kohta Rahvusarhiivilt.

Täna Rahvusarhiivi ja Sotsiaalkindlustusametit selgituste eest.¹ Ühtlasi täna Rahvusarhiivi, et arhiiv on valmis avaldaja taotluse uuesti läbi vaatama.

Leian, et Rahvusarhiiv ja Sotsiaalkindlustusamet ei ole lahendanud lapsendatute päritoluandmetele juurdepääsu taotlusi õiguspäraselt neil juhtudel, kui lapsendatute bioloogilised vanemad on surnud. Samuti ei ole asutused toimunud õiguspäraselt lapsendamisega seotud teabele ja andmetele juurdepääsu piiranguid ja tähtaegu määrares.

Ükski seadus ei sea tingimust, et lapsendatu, kelle bioloogilised vanemad on surnud, saab oma päritoluandmetega tutvuda ainult sel juhul, kui sellega on nõus tema vanemate teised lapsed (või pärijad). Kui lapsendatu, kelle bioloogilised vanemad on surnud, soovib Sotsiaalkindlustusametilt või Rahvusarhiivilt juurdepääsu enda päritoluandmetele, tuleb kohaldada isikuandmete kaitse üldmäärust ning võimaldada tal päritoluandmetega tutvuda, kui see ei kahjusta teiste inimeste (nt bioloogiliste vanemate teiste laste) õigusi ja vabadusi. Erinevate huvide kaalumise on Sotsiaalkindlustusameti ja Rahvusarhiivi ülesanne.

¹ Sotsiaalkindlustusameti 20.02.2024 kiri nr 8-7/10035-2, Rahvusarhiivi 14.03.2024 kiri nr 7-7/24/4-2.

Lapsendamisega seotud teave ja andmed on avalik teave, mistõttu tuleb juurdepääsupiirangute ja nende tähtaegade suhtes kohaldada avaliku teabe seadust.

1. Lapsendamisega seotud teave ja andmed kui avalik teave

Avaliku teabe valdajal tuleb üldjuhul alati (v.a erinormi olemasolul) kohaldada tema valduses oleva avaliku teabe tunnustele vastava teabe ja selle juurdepääsupiirangute suhtes [avaliku teabe seadust](#) (AvTS) (Riigikohtu 18.04.2022 otsus asjas nr [3-20-1265](#), p 19).

Ka lapsendamisega seotud teave ja andmed on avalik teave AvTS § 3 lõike 1 tähenduses. Lapsendamisega seotud teavet ja andmeid kaitseb lapsendamissaladus. [Perekonnaseaduse](#) (PKS) järgi on lapsendamissaladus lapsendamise kohtueelse ja kohtumenetlusega seonduv teave ja andmed (sealhulgas lapsendamise fakt), millest võib järeldada, et laps on lapsendatud, et vanemad on lapse lapsendanud või et vanem või eestkostja on andnud lapse lapsendada. Lapsendamissaladuse eesmärk on tagada lapse, vanema ja lapsendaja eraelu kaitse, ära hoida soovimatut sekkumist ning diskrimineerimist päritolu või muul alusel (PKS § 164 lg 1).

Et oleks tagatud eraelu puutumatus, tuleb teabevaldajal tunnistada asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks selline teave, mis sisaldab:

- 1) eri liiki isikuandmeid (nt andmed pärilikkuse kohta, terviseandmed)²,
- 2) isikuandmeid, millele juurdepääs kahjustab oluliselt eraelu puutumatus (nt lapsendamisega seotud teave ja andmed),
- 3) perekonnaelu üksikasjade kirjeldust,
- 4) teavet sotsiaalabi või sotsiaalteenuste osutamise taotlemise kohta (vt AvTS § 35 lg 1 punktid 11–14).

Selle teabe kohta kehtib juurdepääsupiirang 75 aastat alates selle saamisest või dokumenteerimisest või 30 aastat pärast inimese surma, või kui surma ei ole võimalik tuvastada, siis 110 aastat pärast inimese sündi (AvTS § 40 lg 3). Neid tähtaegu ei tohi avaliku teabe valdaja lühendada.³

Juurdepääsupiiranguid kohaldatakse ka Rahvusarhiivis ja kohaliku omavalitsuse arhiivis olevatele arhivaalidele (AvTS § 2 lg 2 p 2). Pärast arhivaali üleandmist Rahvusarhiivile muutub Rahvusarhiiv avaliku teabe seaduse järgi teabevaldajaks, kes peab järgima teabele kehtestatud juurdepääsupiiranguid.⁴

Rahvusarhiivi selgituste kohaselt on esmasele sünniaktile⁵ kehtestatud juurdepääsupiirang AvTS § 35 lõike 1 punkti 12 alusel (teabele juurdepääs kahjustab oluliselt eraelu puutumatus). Rahvusarhiiv märkis, et avaldaja on soovinud lisaks esmasünniaktile juurdepääsu ka

² Eri liiki isikuandmete kohta vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta ehk [isikuandmete kaitse üldmääruse](#) art 4 punktid 1, 13, 14, 15.

³ Vt ka [õiguskantsleri 05.06.2023 seisukohta](#) nr 6-1/230810/2302990.

⁴ Arhiiviseaduse eelnõu (SE 854) [seletuskiri](#), lk 10.

⁵ Kõnealune esmane sünniakt sisaldab Rahvusarhiivi selgituste kohaselt lapse esmast ja lapsendamisel antud nime, sünniaega ja -kohta, andmeid ema varasemate sünnituste ja laste olemasolu kohta, ema ees-, perekonna- ja isanime ja isa eesnime, ema vanust, rahvust, passiandmeid, avalduse esitaja nime ja elukohta. Lisaks on aktil kirjas märke lapsendamise kohta (viide aktile ja määrusele) ning lapsendajate nimed, nende isanimed, rahvus, vanus, töö- ja elukohad.

lapsendamistoimikule. Samas ei selgunud arhiivi kirjast, millised juurdepääsupiirangud kehtivad lapsendamistoimiku kohta.

Rahvusarhiivi kirjas on öeldud, et lapsendamisjuhtumite korral määratakse juurdepääsupiirangu ulatus lapsendamissaladuse definitsioonist lähtudes. Toimikus⁶ sisalduvast teabest lähtudes peaks sellele olema kehtestatud juurdepääsupiirang vähemalt AvTS § 35 lõike 1 punktide 11 ja 12 alusel. Kui toimik sisaldab ka teavet perekonnaelu üksikasjade kirjelduse ning sotsiaalabi ja sotsiaalteenuste osutamise taotlemise kohta, siis peaks olema kehtestatud juurdepääsupiirang ka AvTS § 35 lõike 1 punktide 13 ja 14 alusel. Kui seadus näeb ette juurdepääsupiirangu kehtestamise, siis tuleb seda teha.

Sotsiaalkindlustusamet viitas, et lapsendatu päritoluandmete väljastamisel lähtutakse [isikuandmete kaitse seaduse](#) (IKS) sätetest. Nende sätete kohaselt ei ole vaja surnud inimese pärija nõusolekut, kui inimese surmast on möödunud rohkem kui 10 aastat ja alaealisena surnud inimese surmast on möödunud 20 aastat (IKS § 9 lg 2 punktid 1 ja 2). Sotsiaalkindlustusamet ei saa avaliku teabe, sealhulgas lapsendamisega seotud teabe ja andmete puhul kohaldada neid isikuandmete kaitse seaduse sätteid. Ametil tuleb avaliku teabele juurdepääsupiiranguid seades järgida AvTS § 40 lõiget 3.

2. Inimese õigus tutvuda tema kohta riigiasutustes ja arhiivides hoitavate isikuandmetega ning isikuandmete töötlemise põhimõtted

Põhiseaduse §-st 26 sätestab õiguse eraelu puutumatusel. Selle põhiõiguse üks osa on inimese identiteet. See põhiõigus hõlmab ka isiku õigust otsustada selle üle, kas, millal ja kui palju andmeid avaldada. Põhiseaduse §-s 26 sätestatud põhiõigust saab seaduse alusel piirata muuhulgas teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks (põhiseaduse § 26 lause 2). Põhiseaduse § 19 lõige 1 sätestab enesemääramisõiguse, mis muu hulgas puudutab inimese päritolu ja õigust teada saada, kes on tema vanemad.⁷

Põhiseaduse järgi on inimesel õigus seaduses sätestatud korras tutvuda tema kohta riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes ning riigi ja kohalike omavalitsuste arhiivides hoitavate andmetega (põhiseaduse § 44 lg 3 lause 1). Seda õigust saab seaduse alusel piirata muuhulgas teiste inimeste õiguste ja vabaduste ning lapse põlvnemise saladuse kaitseks (põhiseaduse § 44 lg 3 lause 2). Seega saab inimese õigust tutvuda oma andmetega piirata üksnes seadusega (vt ka Riigikohtu 10.06.2016 otsus asjas nr [3-3-1-84-15](#), p 21 jj).

Isikuandmed on kõik andmed, mis võimaldavad inimest otseselt või kaudselt tuvastada. Isikuandmeteks loetakse kõik andmed tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta, mis väljendavad isiku füüsilisi, psüühilisi, füsioloogilisi, majanduslikke, kultuurilisi või sotsiaalseid omadusi, suhteid ja kuuluvust (vt isikuandmete kaitse üldmääruse art 4 p 1). Isikuandmetena saab käsitada nii inimese nime, sünnikuupäeva ja -kohta kui ka andmeid tema pärinemise ja vanemate kohta.

⁶ Kõnealusel lapsendamistoimikus on Rahvusarhiivi selgituste kohaselt Tartu Linna TSN TK Haridusosakonna määrus lapsendamise kohta, lapsendajate avaldus, lapsendamiseelne sünnitunnistus, ema lapsest loobumise avaldus, sünnitumaja sotsiaaltöötaja avaldus ja arvamus lapsendajate kohta, lapsendajate tervisetõendid, iseloomustused, töötõendid, elukoha tõendid, abielutunnistuse koopiad ja passide ärakirjad.

⁷ Vallikivi, H. Põhiseaduse § 19 [kommentaar 5](#). Jaanimägi, K., Oja, L. Põhiseaduse § 26 [kommentaariid 4 ja 24](#). – Madise, Ü. (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 2020.

Inimese enda isikuandmetega tutvumise kord on sätestatud eeskätt isikuandmete kaitse üldmääruses (vt AvTS § 2 lg 2 p 4; vt ka Riigikohtu 10.06.2016 otsus asjas nr [3-3-1-84-15](#), p 18 jj; Riigikohtu 21.02.2019 otsus asjas nr [3-16-2348](#), p 18). Juurdepääsu võimaldamisel Rahvusarhiivi arhivaalidele tuleb lähtuda [arhiiviseadusest](#) (AvTS § 2 lg 2 p 2). Rahvusarhiivi arhivaalile on vaba juurdepääs, kui sellele ei laiene avaliku teabe seaduses, isikuandmete kaitse üldmääruses või muus seaduses kehtestatud piirangud (ArhS § 10 lg 1). Lapsendamist puudutava teabe ja andmete töötlemist reguleerib eriseadusena ka perekonnaseadus.

Igasugune isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik (isikuandmete kaitse üldmääruse art 5 p 1a) ehk toimuma õiguslikul alusel (vt aluseid isikuandmete kaitse üldmääruse art 6 ja 9). Inimese õigust tutvuda andmetega reguleerib isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 15. Inimesel on õigus tutvuda oma andmetega nii, et see ei kahjusta teiste isikute õigusi ja vabadusi. Artiklis 15 sätestatud õigust võib piirata seadusega andmesubjekti kaitseks või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitseks, kuid seda juhul, kui piirangu näeb ette seadus ja see piirang on proportsionaalne (isikuandmete kaitse üldmääruse art 23 lg 1 p i).

Riigikohus on märkinud, et isikuandmeid tuleb töödelda õiguslikul alusel ja sellega kooskõlas ning järgides isikuandmete töötlemise põhimõtteid. Seejuures tuleb riigisisest õigust tõlgendada ja kohaldada kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega (Riigikohtu 26.09.2022 otsus asjas nr [3-20-1449](#), p 22).

a. Päritoluandmetega tutvumise kord, kui bioloogilised vanemad on elus

Perekonnaseaduse järgi on lapsendatul (alaealisel lapsendatul lapsendaja nõusolekul) õigus saada Sotsiaalkindlustusametilt teavet lapsendamise fakti kohta (PKS § 164 lg 6). Lisaks on lapsendatul (alaealisel lapsendatul lapsendaja nõusolekul) õigus saada ametilt teavet oma bioloogiliste vanemate (vanavanemate, õdede ja vendade) kohta, kui on olemas nende nõusolek. Kui bioloogilised vanemad ei anna nõusolekut, saab Sotsiaalkindlustusamet anda inimesele teavet sellises ulatuses ja sellisel viisil, mis ei võimalda inimesi tuvastada (PKS § 164 lg 7).

Perekonnaseaduse kohaselt ei ole Sotsiaalkindlustusametil võimalik väljastada lapsendatule teavet bioloogiliste vanemate kohta, kui selleks pole nende nõusolekut. Seaduses kehtib põhimõte, et bioloogilistel vanematel on õigus otsustada, kas, millal ja kui palju nad soovivad oma isikuandmeid lapsendatule avaldada. Bioloogilistel vanematel on õigus eraelu puutumatusel ja jääda soovi korral anonüümseks. Kui bioloogilised vanemad ei anna nõusolekut, võimaldab seadus anda lapsendatule juurdepääsu teabele, mis ei võimalda vanemaid tuvastada.

Perekonnaseadusega on piiratud lapsendatu päritoluandmetega tutvumise õigust bioloogiliste vanemate õiguste ja vabaduste kaitseks (põhiseaduse § 26 lause 2 ja põhiseaduse § 44 lg 3 lause 2; isikuandmete kaitse üldmääruse art 23 lg 1 punkt i). Samas on lapsendatul õigus tutvuda oma päritoluandmetega nii, et see ei kahjusta bioloogiliste vanemate õigusi ja vabadusi (isikuandmete kaitse üldmääruse art 15). Perekonnaseaduses sätestatud lahendus peaks tagama, et lapsendatu õigus saada teada oma päritolu kohta oleks mõistlikus tasakaalus tema bioloogiliste vanemate õigusega eraelu puutumatusel.⁸

⁸ Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et lapsendatu õigus teada oma päritolu ja bioloogilise vanema õigus jääda anonüümseks on mõlemad kaitstud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikliga 8 ning riigid peavad leidma õiglase tasakaalu nende vastandlike huvide vahel. Õiglane tasakaal on tagatud näiteks siis, kui lapsendatul on juurdepääs bioloogilist vanemat mittetuvastavale teabele ja ka võimalus taotleda bioloogilise vanema isiku avaldamist viimase nõusolekul (vt EIKo [42326/98](#), *Odievre vs. Prantsusmaa*, 13.02.2003, p-d 48 ja 49; EIKo [33783/09](#), *Godelli vs. Itaalia*, 25.09.2012, p-d 47 jj; EIKo [18843/20](#), *Cherrier vs. Prantsusmaa*, 30.01.2024, p 50 jj). Euroopa Inimõiguste Kohus on ka märkinud, et bioloogilise ema isiku avaldamine ilma tema nõusolekuta võib kahjustada ka lapsendaja

Perekonnaseaduses sätestatud piirang kohaldub ka juurdepääsu võimaldamisel Rahvusarhiivi arhivaalidele. Lapsendatul on arhivaalidega tutvumise õigus osas, mis ei võimalda bioloogilisi vanemaid tuvastada (põhiseaduse § 44 lg 3 lause 2; isikuandmete kaitse üldmääruse art 15 ja art 23 lg 1 punkt i; ArhS § 10 lg 1).

b. Päritoluandmetega tutvumise kord pärast lapsendatu bioloogiliste vanemate surma

Isikuandmete kaitse üldmääruse [põhjenduste](#) järgi ei kohaldata isikuandmete kaitse üldmäärust surnud inimeste isikuandmete suhtes (p 27). Riigil on võimalus seda küsimust reguleerida. Surnud inimeste isikuandmete töötlemist on reguleeritud nii isikuandmete kaitse seaduses kui ka arhiiviseaduses.

Pärast inimese surma ei ole tema isikuandmete töötlemiseks vaja pärija nõusolekut, kui isikuandmeid töödeldakse muul õiguslikul alusel (IKS § 9 lg 2 p 3). Isikuandmeid saab töödelda isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud alustel (artiklid 6 ja 9) ja ka erandlikel alustel (IKS § 4 jj, ajakirjandus, kunstiline eneseväljendus, arhiivid jne). Sestap saab ka surnud inimese andmeid töödelda, kui selleks on olemas õiguslik alus.⁹

Kui arhivaalis on surnud inimese isikuandmeid, ei ole vaja tema pärija, abikaasa, alaneja ja üleneja sugulase, õe ja venna nõusolekut, kui inimese õigus andmetega tutvumiseks tuleneb muu hulgas isikuandmete kaitse üldmäärusest (vt ArhS § 10 lg 6 koostoimes ArhS 10 lg 1).¹⁰

Seega, kui lapsendatu soovib Sotsiaalkindlustusametilt või Rahvusarhiivilt oma päritoluandmeid ja tema bioloogilised vanemad on surnud, tuleb sellise taotluse lahendamisel kohaldada isikuandmete kaitse üldmäärust.

Sotsiaalkindlustusameti praktikast nähtub, et kui lapsendatu soovib teavet oma bioloogiliste vanemate kohta ja need on surnud, võtab amet ühendust bioloogiliste vanemate teiste lastega. Amet küsib neilt lastelt, kas nad on nõus, et nende vanemate andmed avaldatakse lapsendatule. Kui lapsed on sellega nõus, edastab Sotsiaalkindlustusamet andmed bioloogiliste vanemate kohta lapsendatule. Kui lapsed ei ole nõus, annab amet lapsendatule tema bioloogiliste vanemate kohta sellist teavet ja sellisel viisil, mis ei võimalda neid tuvastada.¹¹ Sotsiaalkindlustusamet selgitas, et selline praktika lähtub ka IKS § 9 lõikest 2, mis võimaldab pärast inimese surma töödelda tema isikuandmeid pärija nõusolekul.

Rahvusarhiiv märkis, et bioloogilise vanema teised lapsed peavad andma nõusoleku surnud vanema andmetele juurdepääsuks olukorras, kus juurdepääsupiirang veel kehtib pärast vanema surma ning seda reguleerib ArhS § 10 lõige 6. Rahvusarhiiv märkis, et nõusolek võimaldaks lahendada päringu kiiremini ja võimalikult suures mahus ning siis ei ole vaja välja selgitada kõiki arhivaalides sisalduvaid isikuandmeid ega kaaluda erinevaid huve.

---

pere, bioloogilist isa ja bioloogilise pere teisi liikmeid, kuna neilgi on õigus, et nende era- ja perekonnaelu austataks (vt EIKo [42326/98](#), Odievre vs. Prantsusmaa, 13.02.2003, p 44).

⁹ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu (616 SE) [seletuskiri](#), lk 18.

¹⁰ Isikuandmete kaitse seaduse rakendamise seaduse eelnõu (SE 778) II lugemise [seletuskiri](#), lk 2.

¹¹ Teave praktika kohta on ka Sotsiaalkindlustusameti veebilehel <https://sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/asendushooldus-ja-kasuvanemlus/lapsendatu-paritoluandmete-otsimine>.

Sotsiaalkindlustusameti ega Rahvusrhiivi praktika ei ole õiguspärane. Seaduse kohaselt peavad lapsendamissaladust hoidma kõik kolmandad isikud, v.a lapsendaja, lapsendatud laps ja bioloogiline vanem neid endid puudutavas osas (PKS § 164 lg 2).¹² Seega on kõigil isikutel (sh asutustel) kohustus hoida lapsendamissaladust ja seda ei tohi ilma õigusliku aluseta kolmandatele isikutele avaldada. Samuti ei piira ükski seadus lapsendatu õigust tutvuda oma päritoluandmetega selliselt, et bioloogiliste vanemate surma korral oleks vaja lapsendatule päritoluandmetele juurdepääsu andmiseks küsida nõusolekut vanemate teistelt lastelt (või pärijatelt) (nagu näeb ette põhiseaduse § 26 lause 2 ja põhiseaduse § 44 lg 3 lause 2; isikuandmete kaitse üldmääruse art 23 lg 1 p i). Sisuliselt on Sotsiaalkindlustusamet ja Rahvusrhiiv oma õigusvastase praktikaga seadnud lapsendatu päritoluandmete tutvumise sõltuvusse kolmandate isikute nõusolekust ning on jätnud ise erinevad huvid kaalumata.

Nii Sotsiaalkindlustusametil kui ka Rahvusrhiivil tuleb vastava taotluse saamisel kohaldada isikuandmete kaitse üldmäärust ning võimaldada lapsendatu päritoluandmetega tutvuda, kui see ei kahjusta teiste inimeste (nt bioloogiliste vanemate teiste laste) õigusi ja vabadusi. Erinevate huvide kaalumine on Sotsiaalkindlustusameti ja Rahvusrhiivi ülesanne. Seejuures tuleb kaaluda lapsendatu päritoluandmetele juurdepääsuõigust ning teiste isikute (nt bioloogiliste vanemate teiste laste) õiguste ja vabaduste kahjustamise võimalikkust. Sellise kaalutlemise tulemus ei tohiks aga olla inimesele teabe andmisest keeldumine (isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduspunkt 63; vt ka Riigikohtu 21.02.2019 otsus asjas nr [3-16-2348](#), p 18).

Palun Sotsiaalkindlustusameti ja Rahvusrhiivi seisukohta ning teavet, milliseid meetmeid on juba tarvitusele võetud või võetakse, et edaspidi saaks lahendada lapsendatute päritoluandmetele juurdepääsu taotlused õiguspäraselt. Palun Rahvusrhiivil avaldaja taotlus uuesti üle vaadata ja lahendada. Samuti palun kohaldada avaliku teabe korral avaliku teabe seadust. Ootan teie vastust ühe kuu jooksul.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Kristel Lekko 693 8443
Kristel.Lekko@oiguskantsler.ee

---

¹² Lapsendamissaladuse ja selle avaldamise kohta vt ka [õiguskantsleri 29.01.2018 seisukohta](#) nr 16-5/180102/1800474.